

HISTORICAL SCIENCES

ДЖЕРЕЛА ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ФРАНЦІЇ В XI-XV СТ.

Полякова Лариса Іванівна

к.і.н., доцент

Бондаренко Аліна Олексіївна

Студентка IV курсу

Мелітопольський державний

педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

В статті аналізуються основні джерела вивчення соціально-економічного розвитку Франції в XI-XV ст. Розкриваються особливості документів, що характеризують розвиток сільського господарства, міста, ремесла, торгівлі.

В сучасних історичних умовах, коли в економічному розвитку європейських країн відбуваються певні зміни, важливо враховувати історичний досвід, знати економічну історію. В цьому важливим джерелом знань є твори, документи залишені сучасниками історичних процесів періоду середньовіччя.

З історії економічного розвитку головними джерелами вважаються грамоти земельних пожалувань, закріпачення та звільнення селян. З грамот дізнаємося про види поземельних даринь, обміну, продажу земельних ділянок. Надання госпітам вільних земель. З к.ХІІ ст. з розвитком товарно-грошових відносин з'являється все більше грамот пов'язаних з викупом селян на волю, становлення повинностей для вілланів, акти купівлі-продажу земельних ділянок, передачі в вічно-спадкову оренду, заклад на землю. З XV ст. з'являються акти короткотривалої оренди. Більш за все таких грамот збереглося у церквах та монастирях. У Ключійському абатстві, Соборі Паризької Богоматері зберігаються тисячі таких грамот.

У XIII ст. з'являються нотаріальні мінути, які існують поряд з картуляріями. Вони відтворюють всі майнові відносини того періоду. Нотаріальні мінути це акти складені публічними нотаріусами і документи мали спеціальну юридичну силу. Ними оформлялися купівля-продаж майна, боргові зобов'язання, орендні відносини, комерційні угоди, дарування, тощо. Відображають всі зміни, які відбувалися у міському, селянському та дворянському землеволодінні. Нотаріальні акти дійшли, здебільшого, в копіях чи стислих записах у складі капітуляріїв. З кінця XIV ст. дорогі нотаріальні акти почали замінювати приватними записами, що не мали юридичної сили.

У XIII—XV ст. склалися записи феодального звичаєвого права, зокрема, французькі кутюми, німецькі зеркала, іспанські фуерос. Вони проливають світло на особливості феодальної власності, структуру панівного класу, місцеві особливості системи адміністрації та судочинства

Важливим джерелом дослідження історії Франції періоду розвинутого феодалізму є «Книга про справи свого управління» абата Сен-Денійського монастиря Сугерія, який описує прийоми управління великими земельними володіннями монастиря. Важливим є характеристика господарського життя великого комплексу церковних володінь.

Зразком записів, які мають щорічні списки селянських робіт і прибутків залишається «Книга цензу та повинностей» 1240 р. для сіл нормандського монастиря св. Михаїла.

Цікавим для дослідження сільського господарства Франції є «Поема про версонських вілланів» Есту ле Гоза. В документі описуються сільськогосподарські роботи і соціальна боротьба в нормандському селі XIII ст. [1,с.67]. З XIV ст. створюються списки податків, які виплачують селяни, бо за джерелами відомо, що вони продовжують залишатися натуральними.

Доба XI—XV ст. багата на різноманітні юридичні пам'ятки, незамінні для вивчення соціально-економічної історії. Тоді ж на базі договорів міст з сеньйорами, місцевих звичаїв та запозичених норм римського права склалося міське право, відображене в міських хартіях і статутах. Існували окремо статuti

цехів, торгових гільдій, університетів, чернечі устави. Цехові статути західноєвропейських міст оформляли створення і функціонування самостійної цехової общини. До таких джерел належать, зокрема, «Книга ремесел міста Парижа» (XIII ст.)

Переважає більшість опублікованих джерел з історії західноєвропейського середньовічного міста – законодавчі. Розвиток міст викликало до життя міські хартії і статути, що регулювали внутрішню міську організацію і відносини міст з сеньйорами. Однак не завжди записані та гарантовані королівською печаткою привілеї втілювалися у життя.

Основою економічного життя міста в зазначений період було ремесло. Існуючі джерела дають можливість проаналізувати ключові питання організації та функціонування ремісничого виробництва.

У XIII ст. вперше стали записуватися статути, що визначали внутрішній устрій цехів. Серед джерел такого роду виділяється складена в Парижі близько 1268 р. «Книга ремесел» – зведення 100 цехових статутів. Складена книга була за наказом паризького прево Етьєна Буало. Створювалася з метою регламентації ремісничого виробництва, цехової адміністрації і для захисту інтересів фіску.

В XIV ст. з'являються трактати з техніки ремесел, які містять цінний матеріал з історії виробничих сил. Але автори деякі професійні прийоми залишали в таємниці. З XIII ст. зберігається шляховий альбом південнофранцузького інженера Вільяра де Гоннехура. Він містить чертежі архітектурних споруд, мостів. Такі альбоми в той час біли розповсюджені [2,с.128].

Починаючи з XIV ст. у містах з'являється велика кількість актів, якими оформляли дарування, купівлю-продаж, заповіти, шлюбні контракти, заставні та боргові зобов'язання, кредитні документи і т. п. Найважливішими джерелами для політичної історії X-XV ст. є аннали і хроніки.

Типовою для багатьох середньовічних міст була історія Ланської комуни, детально викладена в автобіографічній праці «Розповідь про власне життя»

абата Ножанського монастиря (поблизу Лана) Гвіберта, написана у 1114-1115 рр. З точки зору нашого дослідження цікава третя книга, де описано історію утворення Ланської комуни та її боротьби з сеньйором [3,с.455]. Гвіберт Ножанський вороже ставився до повсталих міщан. Але не замовчує ту несправедливість відносно них з боку сеньйорів.

Доповненням до праці Гвіберта Ножанського служить грамота французького короля Людовика VI Товстого (1108-1137), що затвердила Комунальну хартію 1129 р. з метою уникнення нового повстання міщан Лана.

До правових пам'яток можна віднести королівське законодавство. Після розпаду Каролінгської імперії більша частина населення використовувала місцеве звичаєве право – кутюми, які більшою частиною регулювали відносини сеньйорів з селянами. Одним з цікавих кутюмів півночі країни є «Давній нормандський суддебник» складений між 1199 та 1220 рр. У 1250 р. з'являється «Великий нормандський суддебник», який відобразив усю особливість Нормандії [2,с.130].

Близько 1280 р. з'являється ще одне важливе джерело вивчення історії середньовічних міст – суддебник відомого французького юриста Бомануара «Кутюми Бовезі». В ньому відобразилося право північних районів Іль-де-Франс. Цінним в документі є те, що автор проводить порівняння місцевого звичаєвого права з правом Нормандії, Артуа, Вермандуа, Шампані, добре знав практику Паризького парламенту. У збірнику містяться відомості про судочинство, правове становище різних соціальних верств французького суспільства. Чітко прослідковується позиція автора щодо різних верств населення. Бомануар відстоював інтереси бюргерів, виступав проти засилля патриціату в міському управлінні, був прихильником послаблення податкового тягара для бідного населення міст.

Треба відзначити значення торгівлі у житті середньовічного європейського міста. Існує певний перелік джерел які характеризують торгівлю та її вплив на економіку Франції. До них можна віднести і статути ринків, заповіти купців. У XIII ст. у великих містах виникають торгові товариства зі

своїми статутами, наприклад у 1233 р. з'являється статут м. Марселя. Укладаються торговельні угоди, утворюються торговельні союзи міст зі своїми статутами. Ці документи дають можливість прослідкувати зв'язки між містами певної країни, а такої між цілими європейськими регіонами.

У XIII ст. розповсюджуються різноманітні кредитні договори, тарифи міських зборів, у портах митні книги.

Таким чином, проаналізовані документи відобразили багатогранність економічного життя середньовічної Франції. Пам'ятки XIII- XV ст. дають змогу проаналізувати зміни в соціально-економічному розвитку Франції, що у подальшому приведе до занепаду феодального засобу виробництва.

Список використаної літератури.

1. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. Високе і пізнє середньовіччя. – Чернівці, 2011. – т.2 – 615 с.
2. Люблинская А.Д. Источниковедение истории средних веков. – Л.1955 – 370с
3. Історія західноєвропейського середньовіччя. Хрестоматія. /Упорядник Рудь М.О. – К.:Либідь, 2005. – 656 с.